

Kan Dr. Jekyll huske opplevelser til Mr. Hyde?

TEKST

Reidar Ommundsen

PUBLISERT 1. april 2004

Dr. Jekyll og Mr. Hyde er nok det mest berømte eksemplet fra litteraturen på det man i dag kalle *multiple personligheter*. Det dreier seg om det merkelige fenomen at det så å si på skift opptrer to eller flere personligheter i samme kropp. I Stevensons roman kunne det skje et dramatisk skifte fra den noble personligheten hos Dr. Jekyll, til Mr. Hydets onde etter inntak av en mystisk drink. Men mange erfaringer tyder på at det hos visse mennesker kan forekomme like dramatiske og gjennomgripende vekslinger i personligheten uten noen form for kjemisk påvirkning av hjernen. Det er mulig dette kan skje som følge at emosjonelle sjokk som kan resultere i en såkalt dissosiativ reaksjon, der personen stenger av den delen av personligheten som ble utsatt for psykisk smerte og i stedet utgir seg for en annen personlighet. Tilsynelatende tror personen fullt og fast på å være denne nye personligheten.

På engelsk ble multiple personligheter tidligere kalt «split personalities» fordi man trodde at det alltid dreide seg om en spalting av en personlighet til to nye. Senere erfaringer og studier har vist at det kan forekomme flere enn to personligheter. Det mest vanlige er likevel at det bare forekommer to forskjellige personligheter i samme kropp. I slike tilfeller er disse som regel uvitende om hverandres eksistens. De kan ikke huske noe fra de perioder i livet der den andre personligheten styrte kroppens atferd og reaksjoner.

Det er fremsatt utallige hypoteser om årsaken til slike multiple personligheter, men de kan stort sett kokes ned til to grunnleggende forskjellige antakelser. Den ene antakelsen innebærer at multiple personligheter er uttrykk for en total dissosiasjon. Med det forstår man at det er helt atskilte hjernefunksjoner som ligger til grunn for de forskjellige personlighetene. Tanken er at det er separate kretsløp i hjernen som hver for seg står for personlighetenes tanker, minner, følelser og atferd. Konsekvensen er at den ene personligheten ikke kan holdes ansvarlig for hva den andre personligheten foretar seg.

Den andre antakelsen går ut på at multiple personligheter i bunn og grunn er et rollespill; riktignok et ekstremt rollespill der individet går så mye opp i den ene rollen at hun eller han tidvis glemmer den andre rollen. Skuespillere kan også gå opp i sine roller, men under overflaten er de aldri i tvil om hvem de egentlig er. Flere psykologer

mener at dette også er tilfelle for multiple personligheter. Personen uttrykker en ekstrem konsentrasjon om en gitt rolle, men er innerst inne ikke mer oppdelte eller splittet enn andre mennesker.

Til støtte for rolleteorien har man vist til at forbrytere kan *spille* multiple personligheter for at den arresterte personlighet ikke skal straffes for en forbrytelse som den «andre» personligheten har begått. Men selv om enkelte tilfeller av slike multiple personligheter er blitt avslørt, betyr det selvfølgelig ikke at alle tilfeller er falske. Det gjenstår mye forskning før man har knekket den nøtten som multiple personligheter utgjør.

Nå har en nederlandsk forskergruppe tatt et lite skritt mot oppklaring av mysteriet. Denne gruppen har spesielt sett på spørsmålet om det er riktig at den personligheten som ikke er løs i kroppen *ikke* kan huske noe av det den andre personligheten har opplevd.

Forskerne kontaktet en rekke praktiserende psykologer i Nederland og spurte om det blant deres klienter fantes noen med multiple personligheter som oppfylte følgende kriterier: 1) Det skulle bare være to personligheter som skiftet om å være løs. 2) Det skulle være mulig for klienten innen et rimelig kort tidspunkt å skifte personlighet når vedkommende ble bedt om det. 3) Klienten måtte være villig til å delta i undersøkelsen.

Forskergruppen fant 30 personer som oppfylte alle tre betingelsene. Disse utgjorde pasientgrupper i denne undersøkelsen. I tillegg hadde man to kontrollgrupper med samme kjønns- og alderssammensetning, men uten noen tegn på multippel personlighet. Den ene av disse kontrollgruppene ble bedt om å *simulere* multiple personligheter i studien.

Selve eksperimentet var komplisert, men gikk stort sett ut på at pasientgruppen skulle lære utenat en liste med ord (liste A) mens den ene personligheten var løs. På et senere tidspunkt – og etter at de hadde skiftet til sin andre personlighet – skulle de lære utenat en ny ordliste (liste B).

På et senere tidspunkt spurte man hver av de to personlighetene om de kunne huske om «den andre» hadde lært en annen ordliste. Det kunne ti fra pasientgruppen. Disse ble derfor tatt ut av eksperimentet. Dermed hadde man 20 pasienter som hadde opplyst at de ikke hadde noe minne om at «den andre» hadde pugget noen ordliste. Disse gjennomgikk en rekke hukommelsestester beregnet på å avsløre tegn på hukommelse for ord «den andre» hadde lært. Et eksempel på en slik test var å se hvor vanskelig det var å lære en liste som *minnet* om den man hadde lært i den andre personlighetstilstanden. Tidligere undersøkelser har vist at det er vanskeligere å lære en ny liste som minner om en annen liste man har lært kort tid i forveien, fordi minnet om denne forstyrrer innlæringen av den nye listen. Når forskerne målte hukommelse på denne og flere andre lignende måter, var det tilsynelatende *ikke* noe tap av hukommelse for de to listene hos de multiple personligheter, uansett hvilken av dem som var løs. Liste A lært i denne tilstanden forstyrret innlæringen av liste B. Samme resultat fant man for de to kontrollgruppene: Læring av liste A forstyrret innlæring av liste B på et senere tidspunkt.

De nederlandske forskerne konkluderer med at det neppe er snakk om to helt atskilte hjernefunksjoner bak de to vekslende personlighetene, og at resultatene deres snarere støtter rolleteorien. Men de innrømmer at funnene ikke kan tas som et bevis på rolleteorien. Grunnen til det er at det i eksperimentet ble benyttet helt upersonlig hukommelsesmateriale. Det er mulig at en tilsvarende undersøkelse med sterkt følelsesmessig og personlig materiale kunne gitt et annet resultat. Forskerne håper at noen vil ta utfordringen, men det blir nok en langt vanskeligere forskningsoppgave!

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 4, 2004, side

TEKST

Reidar Ommundsen